

Skoven fjernes for at genskabe højmosen ved glasværket

GENOPRETNING:

Penge fra EU bruges til at genskabe Holmegaard Højmose.

Af Per Witt

FENSMARK: Ser man bort fra mindre, væsentlige detaljer, kan man udmærket forledes til at tro, at vi er på en afrikansk savanne hvor en stor, arrig hanelefant ser sig gal på trævæksten, som den omfavner med snabelen og river op med rode med mindste besvær.

Hvis altså ikke temperaturen var under nul grader og »elefanten« en kollos af en trærydder på larvefodder forsynet med »snabel« og en savklinge for enden, der på et sekund skærer birkestammen over, holder fast i den og lægger den på jorden.

Vi finder os et godt stykke fra en tropisk græsslette. Vi er faktisk midt i Næstved kommune, på Sjællands største og Danmarks næststørste højmose, Holmegaard Mose, ved Fensmark, hvor penge fra et stort EU-genopretningsprojekt for naturområdet, benævnt EU LIFE, de seneste år har gjort det muligt at arbejde på at genetablere et mistet landskab. Mosen er desuden et såkaldt Natura 2000-område, og det indgår i et netværk af beskyttede naturområder i Europa.

Tanken er, at Holmegaard Mose med tiden igen med fuld ret kan kaldes Holmegaard Højmose. For det er det, den en gang har været

Når træerne skæres ned, bliver stammerne lagt foran maskinen. Derved fordeles vægten over et større område, bunden bliver hårdere og tørven skånes. Senere laves der flis af stammerne.

Fotos: Per Witt

med sine typiske tørve-mosser som den altdominerende vækst.

Industriel udnyttelse

Men systematisk opgravning af mosens tusinde år gamle tørv til brug som brændsel primært til glasværkets ovne gennem mere

end 100 år har sat sit ødelæggende præg på det specielle habitat, og indvandringen af især birk har ændret mosens udseende. Den udvikling skal vendes.

- Næsten alle danske højmoser er i dag afvandede og gravet bort. Holmegaard Mose har med nød og næppe

overlevet, og selvom der har været gravet tørv over det hele og der stadig er huller i form af åbne tørvegrave med søer, vil vi vende udviklingen for at gendanne det typiske højmoselandskab, siger biolog fra Naturstyrelsen i Storstrøms-området Torben Hviid. Han har fulgt

projektet i flere år siden 547 hektar af mosen blev fredet i 2009. Ejerne af Holmegaard Mose er stadig godserne Holmegaard, Broksø og Gisselfeld.

Et nyt landskab dannes

Og en af forudsætningerne for at genskabe Holmegaard Mose som højmose er at den bliver vådere. Derfor gnaver »elefanten« sig lige nu igennem den tætte skov af vildt-

voksende birketræer, der har været så karakteristisk for store dele af mosen og omkring tørveskærene tæt på det tidligere glasværk, der brugte tørv til fyring i smelteovnene indtil cirka 1924 og under 2. Verdenskrig.

Når træerne fjernes, vil vandstanden i mosen alt andet lige hæve. En del af LIFE-indsatsen er også at bremse afløbet af mosens

Biolog Torben Hviid skuer ud over et stort, træryddet moseområde. Sådan kommer en del mere af mosen til at se ud, inden året er gået.

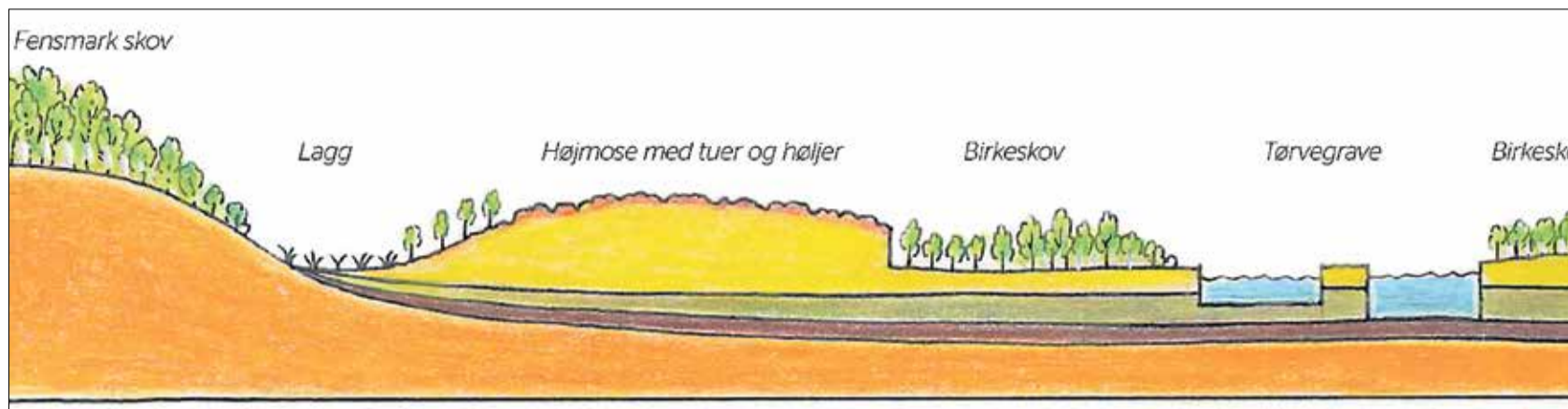

Det er denne tætte skov af birk, der nu skal ryddes fuldstændig.

Holmegaard Mose har med nød og næppe overlevet... Vi vil vende udviklingen for at gendanne det typiske højmoselandskab.

Torben Hviid,
biolog i Naturstyrelsen

Holmegaard Mose i tværsnit. Laggzonen er der, hvor nedsivende regnvand fra højmosen mødes med grundvand fra omgivelserne. Planterne fra denne zone findes nu over det meste af mosen på grund af næringsstofpåvirkning gennem luft og indsvivende vand. Tegning: Naturstyrelsen

eget vand. I løbet af 2018 ændres landskabet derfor radikalt: Der bliver vid udsligt over »savannen« fra bag glasværket og helt over til træerne ved Broksø.

Projektet inddrager dog ikke hele moseområdet. Der er stadig store dele af mosen, der endnu ikke er berørt og stadig står med skov.

Stier til besøgende

Som privatperson må man godt tage ud på mosen, men husk gummistøvlerne.

De mange, fældede træer vil senere i år blive lavet til flis og udlagt på mosens stier, så der ikke er tvivl om, hvor man kan færdes sikkert.

Ved en informationsstand ved indgangen til mosen bag glasværkets vestlige side kan man være heldig at finde et eksemplar af Naturstyrelsens folder om naturen og kulturen i Holmegaard Mose.

- Det åbne højmoselandskab er en sjælden naturtype med de meget unikke planter og insekter, der er knyttet til den, forklarer Torben Hviid, der hver uge besøger mosen for at følge ændringen af landskabet skride frem.

Han nævner desuden fuglearter som mosehornugle, bynkefugl, traner på træk, lærk og tårnfalk, der vil blive begunstiget af den åbne højmosesflade, men mest ved at de kan bruge mosen til at søge føde på.

I den åbne mose vil der være de bedste muligheder for at iagttage fuglene for publikum.

Højmosen - et skib i havsnød

Af Per Witt

FENSMARK: »Højmosen er som et skib i et stort hav - med sin egen besætning af planter og dyr. Hvis skibet går under forsvinder besætningen. Hvis en plante- eller dyreart forsvinder fra mosen, kommer den ikke igen, for der er meget langt til nærmeste levested«.

Så poetisk og samtidig dystert formulerer Naturstyrelsen vilkårene for de meget få højmoser, der er tilbage i Danmark.

Holmegaard Mose er dannet af metertykke lag af tørvemos, hvor der en gang har været en lavvandet sø. Miljøet er surt og næringsfattigt. Og det gør, at kun få, lave plantearter kan trives her. I en intakt højmose gror der ingen træer men derimod over 20 arter af tørvemosser i Holmegaard

Mose, hvoraf flere kun findes i det helt specielle, sure og næringsfattige miljø, som

højmosen er, og enkelte er meget sjældne.

- Plantearter som tue-

kæruld, tranebær, den insektædende soldug og snapseurten mose-pors findes i

Her et sommerbillede af noget af det bedst bevarede højmose i Holmegaard Mose. Foto: Naturstyrelsen

hvert fald ikke ret mange andre steder. Der er insektarter, f.eks. vandbiller, som kun findes her i hele Danmark, der er dagsommerfugle som kun findes her på Sjælland etc, forklarer biolog Torben Hviid fra Naturstyrelsen Storstrøm.

I områder i den vestlige del af Holmegaard Mose nord for Fensmark Skov kan man stadig ane højmosen.

Der er nemlig ingen træer og græs men til gengæld planter og dyr, som ikke ses i mosens områder med birkeskov.

Mennesker i mosen siden oldtiden

Af Per Witt

FENSMARK: Der har levet mennesker omkring Holmegaard Mose i 13.000 år. Dengang mosen var en sø med et dyreliv, som man kunne leve af. Det har tidligere udgravninger tæt på glasværket, lige bag glasbunkerne op mod tørveskærene vist.

Her er der bl.a. i forbindelse med tørvegravning fundet bopladser, værksteder, redskaber samt måltidsre-

ster fra stenalder men også ofringer til åndelige magter, redskaber af flint og knogler fra bl.a. urokse samt bearbejdede træredskaber.

Nogle af verdens ældste og bedst bevarede buer og pile fra ca. 7.000 f.kr. er fundet i mosen.

Det menes, at fundene blot er »toppen af isbjerget« og at mange flere værdifulde fortidsminder ligger gemt i tørvens dyb.

Denne hjørte-tak, der har været brugt som økse for 9.000 år siden, fik flot ornamentik.

Efter sidste istid blev der dannet en sø, hvor der senere blev dannet højmose. Efter skæring af tørv i mange meters dybde, ikke mindst under 2. Verdenskrig, hvor der blev skåret omkring 30.000 tons årligt til brug på glasværket, blev der igen dannet søer på mosen. Nu skal trævegetationen langs søerne fjernes.